

Смјернице за превенцију сексуалног и родно заснованог узнемиравања Паневропског универзитета „Апеирон“ Бања Лука

УВОД

Смјерницама за превенцију сексуалног и родно заснованог узнемиравања¹ Паневропског универзитета у Бањој Луци (у даљем тексту: Универзитет) исказује се посвећеност принципима равноправности полова и стварању атмосфере узајамног поштовања у којој студенти, академско особље и запослени раде и стичу знања.² Смјернице се заснивају на Закону о забрани дискриминације у Босни и Херцеговини,³ те на Закону о равноправности полова Босне и Херцеговине.⁴ Поред наведених закона, Смјернице се заснивају на Закону о високом образовању Републике Српске,⁵ те на Закону о раду Републике Српске,⁶ као и интерним актима Универзитета (Кодекс професионалне етике и Правилник о дисциплинској и материјалној одговорности радника ПУА).

Сви студенти, академско особље и запослени на високошколској установи дијеле одговорност за превенцију сексуалног и родно заснованог узнемиравања на универзитету. Дужност Универзитета је да упозна све студенте и запослене са политиком нетолеранције према сексуалном и родно заснованом узнемиравању, те да Смјернице учини широко доступним. Универзитет ће спроводити активности превенције сексуалног и родно заснованог узнемиравања и одговорити благовремено и без одгађања на пријаве у вези са сексуалним и родно заснованим узнемиравањем, узимајући у обзир да се пријаве подносе у доброј вјери.

---

¹ Сексуално и родно засновано узнемиравање повезано је са схватањем сполних и родних улога и карактеристика, с тим у вези пол представља биолошке и физичке карактеристике лица мушког и женског пола, као што су полни и репродуктивни органи, те хормони и хромозоми по којима се разликују мушкарци и жене. Род је социолошки и културолошки условљена разлика између лица мушког и женског пола и односи се на улоге и особине које нису условљене или одређене искључиво биолошким факторима, него су прије производ норми, праксе, обичаја и традиције и кроз вријеме су промјенљиви.

² Граматички изрази употребљени у Смјерницама за означавање мушког и женског рода подразумјевају оба пола.

³ Закон о забрани дискриминације (Службени гласник БиХ, број 59/09 и 66/16). Забрана дискриминације примјењује се на све јавне органе као и на сва физичка или правна лица, и у јавном и у приватном сектору, у свим областима, а нарочито у области запослења, чланства у професионалним организацијама, образовања, обуке, становања, здравства, социјалне заштите, добара и услуга намијењених јавности и јавним мјестима, те обављања привредних активности и јавних услуга.

⁴ Закон о равноправности полова у БиХ (Службени гласник БиХ, број 16/03, 102/09 и 32/10), члан 11 став 3. Надлежне власти, образовне институције и друга правна лица обезбиједиће ефикасне механизме заштите против дискриминације и сексуалног узнемиравања и неће предузимати никакве дисциплинске или друге казнене мјере према лицу, због чињенице да се он/ она жалио/ла на дискриминацију, узнемиравање, или сексуално узнемиравање, или је свједочио/ла о дискриминацији, узнемиравању, или сексуалном узнемиравању.

⁵ Закон о високом образовању (Службени гласник Републике Српске, број 73/10, 104/11, 84/12, 108/13, 44/15, 90/16, 31/18 и 26/19).

⁶ Закон о раду (Службени гласник Републике Српске, број 1/16 и 66/18).

Универзитет ће редовно предузимати радње превентивног карактера, тако што ће обавјештавати све студенте, академско особље и запослене на Универзитету о постојању интерних механизма за превенцију сексуалног и родно заснованог узнемиравања, тј. Смјерница.

Смјернице садрже четири дијела:

1. Субјекти на које се Смјернице примјењују
2. Сексуално и родно засновано узнемиравање: дефиниције
3. Интерне процедуре и поступак именована савјетника
4. Опис активности превентивног дјеловања које предузима Универзитет / Организациона јединица

1. Субјекти на које се смјернице примјењују

Смјерницама о превенцији сексуалног и родно заснованог узнемиравања ближе се одређују појмови сексуалног/родног узнемиравања, забрана таквог понашања, мјере спречавања и поступци заштите лица од сексуалног/родног узнемиравања, а све с циљем изградње и очувања начела академских слобода, једнаких могућности и услова студирања, поштовања интегритета и људског достојанства свих учесника у процесу високошколског образовања.

Смјернице се односе на интерна поступања за превентивно дјеловање по питањима сексуалног и родно заснованог узнемиравања између запослених на Универзитету те студената. Смјернице се односе и на поступке заштите и мјере спречавања сексуалног и родно заснованог узнемиравања између особља организационе јединице и студената у вези са понашањем у просторијама организационе јединице, те у оквиру програма које Универзитет организује, подржава или у којима учествује.

Запослено лице је лице у радном односу и лице које је ангажовано на раду ван радног односа на Универзитету, у складу са Законом о високом образовању и Законом о раду. Студент је лице које је уписано на високошколску установу и које студије похађа редовно, ванредно или учењем на даљину у складу са Законом о високом образовању. Смјернице се односе и на лица која су у поступку уписа на студијске програме Универзитета, као и учеснике програма које Универзитет организује, подржава или у којима учествује.

2. Сексуално и родно засновано узнемиравање: дефиниције

Да би постојало сексуално и/или родно засновано узнемиравање потребно је да се ради о нежељеном понашању. Нежељено понашање је понашање које лице на које је овакво понашање усмјерено није изазвало или тражило, те га је сматрало понижавајућим или увредљивим. Питање да ли је понашање у конкретном случају нежељено је субјективно – и процјењује се из перспективе лица које се осјећа узнемирано. Према томе, овакво понашање постоји независно од тога да ли лице које је учинило такво понашање има спознају о нежељеном карактеру предузете радње. Небитно је да такво понашање другима није непожељно, или је раније прихватано у датом радном окружењу.

Узнемиравање (сексуално и родно засновано) може да буде вертикално – између надређеног и подређеног лица (нпр. студент–професор) и хоризонтално – између лица гдје није присутан однос надређености, односно подређености (између радних колега, између студената).

2.1. Сексуално узнемиравање

Сексуално узнемиравање је нежељено/непримјерено понашање сексуалне природе, због кога се одређено лице осјећа увријеђено, понижено или застрашено. Нежељено понашање мора да садржи сексуални елемент, конотацију или импликацију како би се оквалификовало као понашање сексуалне природе. Сексуално узнемиравање може да се састоји од различитих облика вербалног, невербалног или физичког понашања сексуалне природе које лице које је изложено овом понашању не жели.

У наставку текста дати су примјери понашања која могу да се подведу под сексуално узнемиравање.

Вербално понашање односи се на ријечи односно звукове које лице искаже или изрази, а може да их искаже усменим односно писаним путем. Примјери вербалног понашања, између осталог, су:

- Захтијевање додира, загрљаја
- Упућивање сексуалних приједлога
- Упућивање увреда, коментара, опаски или алузија сексуалне природе
- Нежељени позиви на састанке, флертовање или тражење сексуалног односа или сексуалних услуга
- Нежељена питања о сексуалном животу
- Упућивање увредљивих вицева, сексуалних шала и добацивање
- Коментарисање нечије сексуалне (не)привлачности
- Писање сексуално експлицитних или сугестивних порука (СМС и е-порука) или писама
- Ширење сексуалних гласина (укључујући и онлајн)
- Условљавање остваривања користи и напредовања на послу сексуалним услугама
- Пријетње кажњавањем лица које одбија удовољити сексуалним понудама

Невербално понашање обухвата сва понашања, односно изразе од стране лица, који не обухватају ријечи односно звукове, на примјер изразе лица, покрете тијелом или симболе. Невербално понашање обухвата, али се не ограничава на:

- Гестикулације и инсинуације које упућују на имитацију сексуалног односа
- Излагање, приказивање или слање порнографије, сексуално експлицитних слика, карикатура, постера или других сексуалних слика (укључујући и онлајн)

Физичко понашање односи се на свако сексуално понашање лица, које укључује контакт с тијелом лица које је изложено нежељеном понашању. Физичко понашање обухвата, али се не ограничава на:

- Додире сексуалне природе, загрљаје, пољупце
- Штипање, миловање, ударање, стискање другог лица
- Непотребне физичке контакте с тијелом другог лица и непотребну блискост (инвазија личног простора)
- Физичко насртање

2.2. Родно засновано узнемиравање

Родно засновано узнемиравање је нежељено и непримјерено понашање у вези са приписаним родом лица, којим се омаловажава, понижава или вријеђа лице у његовом својству као мушкарца или жене. Подразумијева нежељено вербално, невербално и/или физичко понашање у вези са припадности лица одређеном роду. Према томе, представља врсту узнемиравања које се врши због родних улога жена и мушкараца у друштву, односно родних улога које се сматра да жене и мушкарци треба да врше. Родно засновано узнемиравање може да се догоди ако су лица малтретирана за понашање које се перципира као стереотипно карактеристично за њихов род, или због тога што понашање није у складу са стереотипним представама о мушкости (родним улогама и карактеристикама мушкараца) и женствености (родним улогама и карактеристикама жена).

Родно засновано узнемиравање може да укључује понашање које намјерава да наметне и/или појача традиционалне хетеросексуалне родне норме, нпр. доминантни мушкарци – подређене жене. За разлику од сексуалног узнемиравања, родно засновано узнемиравање није генерално мотивисано сексуалним интересом или намјером. Чешће се заснива на непријатељству, те представља покушај да се креира окружење у оквиру којег се лице на које је узнемиравање усмјерено осјећа непожељним. У неким случајевима, родно засновано узнемиравање може да има исти облик као и узнемиравање на основу сексуалне оријентације, или тзв. хомофобно малтретирање.

Примјери родно заснованог узнемиравања, између осталог, су:

- Упућивање непримјерених коментара о нечијим физичким особинама или понашању на основу рода (нпр. изјава да је жени мјесто у кући или да није подобна за одређени посао)
- Упућивање коментара или некоректан однос према лицима која се не понашају у складу са стереотипним родним улогама
- Груб и вулгаран хумор или језик у односу на род/пол
- Вербално злостављање некога, пријетње или подругивање некоме на основу рода/пола
- Непријатељска радна средина према припадницима одређеног пола (нпр. искључивање припадника једног пола из радног окружења, радних задатака, омаловажавање резултата рада, итд.)

3. Интерна процедура за превентивно дјеловање

Сви студенти, академско особље и запослени на факултету дијеле одговорност за превенцију сексуалног и родно заснованог узнемиравања на високошколској установи. Дужност Универзитета је да упозна све студенте и запослене са политиком нетолеранције према сексуалном и родно заснованом узнемиравању, те да Смјернице учини широко доступнима. Циљеви интерне процедуре су заустављање и спречавање сексуалног и родно заснованог узнемиравања на Универзитету. Сврха процедуре као такве јесте да запосленима односно студентима омогући рјешавање различитих ситуација прије него што оне достигну ниво противправног понашања или кршења етичких кодекса, односно правила понашања образовних институција у којима раде/студирају.

1. Интерна процедура, наставном особљу, запосленима и студентима пружа прилику да проблем нежељеног понашања рјешавају на повјерљив, непријетећи и споразуман начин. Повјерљиво рјешавање пријава нежељеног понашања доприноси одржавању академског и пријатељског

окружења, уз вјероватноћу да ће лица укључена у интерну процедуру моћи наставити да раде/студирају заједно.

2. Интерна процедура не подразумијева предузимање радњи чији је основни циљ утврђивање постојања узнемиравања, нити радње које упућују на истрагу. Интерна процедура такође не предвиђа санкције за лица која испољавају наводно нежељено понашање.
3. Смјернице за превенцију сексуалног и родно заснованог узнемиравања заснивају се на претпоставци да лица изложена оваквом понашању првенствено желе да наведено понашање престане како би могла наставити да раде или студирају у пријатној и професионалној атмосфери. У случају појаве нежељеног понашања, лицу које је изложено таквом понашању препоручује се покретање интерне процедуре за рјешавање нежељеног понашања. У случајевима сексуалног и родно заснованог узнемиравања, ниједна одредба ових смјерница не може да се тумачи као ограничавање или умањивање права на вођење дисциплинског, кривичног или грађанског поступка.
4. Против лица која злоупотребљавају интерну процедуру или лажно пријављују сексуално узнемиравање савјетнику, биће покренут дисциплински поступак у складу са позитивним прописима.
5. Интерна процедура је процес који служи лицу које је изложено наводном нежељеном понашању да овакво понашање заустави у доброј вјери. Осим овога, примјеном интерне процедуре показује се и посвећеност образовне институције (кроз поступање савјетника за превенцију сексуалног и родно заснованог узнемиравања) да предузме кораке ка разрјешењу ситуације нежељеног понашања, те да ради на превенцији.
6. Лице које је изложено наводном нежељеном понашању и лице које испољава наводно нежељено понашање неће трпјети никакве посљедице због учествовања у интерној процедури.
7. Универзитет, као ни било које запослено лице односно студент неће предузимати мјере или радње које производе негативне посљедице према запосленом лицу и/или студенту који се жалио на постојање нежељеног понашања, и који је покренуо интерну процедуру. Уколико било које запослено лице и/или студент предузме осветољубиве радње према лицу које је покренуло интерну процедуру, такве радње ће се третирати као посебан облик узнемиравања с могућношћу санкционисања релевантним поступком Универзитета.
8. Укључене стране ће вјероватно и даље бити у међусобном контакту, те интерна процедура служи лицу које сматра да је изложено нежељеном понашању да одржи професионалан однос.

3.1. Савјетник за превенцију сексуалног и родно заснованог узнемиравања

Интерну процедуру за рјешавање сексуалног и родно заснованог узнемиравања спроводе савјетник за превенцију сексуалног и родно заснованог узнемиравања и помоћник савјетника. Савјетника и помоћника савјетника именује Ректор Универзитета на период од четири (4) године, о чему добија сагласност Сената. За обављање послова савјетника и помоћника савјетника биће именована лица која уживају поштовање на Универзитету и које приступају комуникацији са колегама на пристојан и повјерљив начин. Та лица пролазе посебну обуку о превенцији сексуалног и родно заснованог узнемиравања и својој улози. Након именовања, Универзитет обавјештава све запослене и студенте о именовању савјетника, уз образложење како са њима контактирати.

3.2. Шта урадити уколико сматрате да сте изложени сексуалном и родно заснованом узнемиравању?

Лица која сматрају да су била или да су изложена нежељеном понашању охрабрују се да се директно обрате лицу које испољава нежељено понашање – било лично, у писменом облику или телефоном – како би му дала до знања да је предметно понашање нежељено, да их вријеђа, ствара нелагодност или утиче на обављање свакодневних активности. Овим лицима се препоручује да воде евиденцију о томе када и на који начин су оствариле контакт и каква је била његова садржина.

Лица којима је неугодно директно се обратити лицу које испољава нежељено понашање, или директно обраћање није резултовало престанком испољавања нежељеног понашања, могу да затраже помоћ савјетника.

3.3. Спровођење интерне процедуре

Интерна процедура је строго повјерљива и на повјерљивост се обавезује савјетник, помоћник савјетника, лице које наводно испољава нежељено понашање, те лице које се обраћа за рјешавање проблема нежељеног понашања. Подаци и детаљи разговора који произађу у вези са спровођењем интерне процедуре чуваће се у строгој повјерљивости.

1. Интерна процедура се покреће искључиво на основу усменог или писаног обраћања савјетнику лица које тражи рјешење због изложености нежељеном понашању. Иако сврха интерне процедуре није чињенично доказати или потврдити представља ли предметно понашање сексуално или родно засновано узнемиравање, приликом разговора, лицу које наводно испољава нежељено понашање уручује се примјерак Смјерница.
2. Лице које је изложено наводном нежељеном понашању може да се обрати савјетнику за рјешавање нежељеног понашања у року од 30 дана од дана сазнања за повреду права, односно од посљедње радње нежељеног понашања уколико се дешава у континуитету, а најдаље у року од шест (6) мјесеци.
3. У случају када је савјетник обавијештен о нежељеном понашању од стране трећег лица које дјелује у повјерењу и с добром намјером или путем анонимне пријаве, предузеће превентивне радње посредног карактера с циљем додатног подизања свијести колектива организационе јединице о штетности сексуалног и родно заснованог узнемиравања по лице и цјелокупну организацију. За ову потребу, могуће је да се предузму сљедеће радње: да се организује заједнички састанак свих запослених/студената на којем ће тема бити превенција сексуалног и/или родно заснованог узнемиравања; још једном да се Смјернице објаве на огласној плочи или да се пошаљу свима у организационој јединици.
4. Савјетник ће, по пријему захтјева за помоћ, обавијестити лице изложено нежељеном понашању о његовим правима – укључујући информацију о могућности улагања притужбе за кршење етичког кодекса, односно прописа о дисциплинској одговорности, подношењу пријаве о извршеном кривичном дјелу надлежном тужилаштву у складу са Законом о равноправности полова у БиХ, као и о покретању других поступака заштите права.
5. Савјетник ће обавијестити лице које испољава наводно нежељено понашање да је такво понашање нежељено за лице које се обратило за помоћ и доставиће повратну информацију

лицу које се обратило за помоћ без одлагања, а најкасније у року од седам (7) дана од обраћања, а у ријетким случајевима када то није могуће, у року од 30 дана.

6. Савјетник ће јасно обавијестити лице које наводно испољава нежељено понашање о сљедећем: предметно понашање је нежељено из перспективе лица на које је усмјерено, те се стога тражи заустављање таквог понашања. Такође, лице које испољава нежељено понашање обавијестиће се о вођењу повјерљиве евиденције, односно документовању спровођења интерне процедуре. Осим овога, лице које испољава нежељено понашање обавијестиће се о могућностима изјашњавања, односно пружања образложења о предметном понашању.
7. Савјетник ће обавијестити лице које је изложено нежељеном понашању да може поновно да се обрати уколико се нежељено понашање настави или уколико дође до одмазде након што је савјетник обавијестио лице које испољава овакво понашање о његовом нежељеном карактеру. У случају поновног обраћања, савјетник ће пружити додатне информације о могућности покретања других поступака заштите.
8. О свим предузетим радњама у вези са примјеном интерне процедуре савјетник води службену евиденцију повјерљиве природе на вјеродостојан начин. Приступ наведеној евиденцији имаће искључиво савјетник, који је у обавези да води рачуна о сигурности евиденције. Изузетно, евиденција може да буде доступна овлашћеним лицима у складу са важећим законима. Савјетнику ће у наведеним активностима и предузимању корака помоћи помоћник савјетника у складу са задацима које му савјетник повјери.
9. Наведена евиденција укључује:
  - 1) Датум и начин обраћања
  - 2) Име и презиме и друге релеванте податке лица које се обраћа
  - 3) Име и презиме и друге релеванте податке лица које наводно испољава нежељено понашање
  - 4) Кратак опис наводног нежељеног понашања
  - 5) Датум и кратак опис обавјештења које је уручено лицу које наводно испољава нежељено понашање
  - 6) Све друге предузете радње.
10. Савјетнику ће у наведеним активностима и предузимању корака помоћи помоћник савјетника у складу са задацима које му савјетник повјери.